Перед коронацією 1896 року 14 мая пройшла по Трушках чутка, що цей празник будуть справлять дуже пишно. Волосний писар привіз з Білої Церкви звістку, що йому дозволено взяти з громадських грошей 50 карбованців на празникування. Селяни заворушились, завештались, загомоніли: усі ждали чогось надзвичайного. Говорили, що на вигоні будуть грати музики, та ще й не одні, а чотири, що поставлять гойдалки, качелі, а на громадський обід покличуть усю громаду.

Зранку перед коронацією волосний писар та старшина поїхали до Білої Церкви за усякими закупками та за музиками, накупили шинок, сала, м'яса, привезли кільки відер горілки та силу пляшок з пивом. Писар навіз для ілюмінації ліхтарів з усякого паперу: і червоних, і зелених, і жовтих, обквітчав тими ліхтарями увесь віз навкруги і сам в руках держав ліхтарі, ще й обвішав руки тими ліхтарями й старшині. Віз прикатав у село, увесь поцяцькований, з поцяцькованим головою та писарем. Діти бігли слідком за тим возом од самої царини аж до управи, неначе дивились на комедію. Казали, що накупили й фейєрверків. Громада вже заздалегідь облизувалась, зачувши про смачний обід, про горілку та пиво, неначе вже лизнула кінчиком язика тієї горілки та печені.

15 мая ще спозаранку коло управи в дворі прибирали, замітали, ставили рядками столи, забивали кругом столів сосонки та гілки кленків, чепляли гойдалки з дощок на стовпах. На широкому ставку, на зеленому маленькому острівці сільська аристократія задумала справити святкування окроме для себе самої. Острівець той, маленький та довгенький, зарослий старими тополями, неначе плавав серед ставка, мов зелений човен з високими зеленими щоглами, і чудово одбивався в тихій воді. Після холодного апріля настав гарячий май. Надворі було тепло аж душно, як літом. Вода в ставку й у річці Раставиці одразу степлілась, неначе її хто зумисне нагрів у печі. Вже люде почали купатись. Були пишні сонячні та тихі дні, а ще пишніші та тихіші зоряні ночі. Другого дня на острівці розпочалася робота: позчищали місце для

гулянки, обвішували тополі ліхтарями. Човни сновигали по воді й перевозили на острів гілки верболозу та сосни й робітників, котрі обтикали ними навкруги столи, повішали на їх ліхтарі. На човни поклали столи, перекинувши догори ніжками, поскладали стільці, попереправляли на острівець і поставляли їх рядками. Проти острівця на високій та широкій греблі, на ганку й на сходах коло питля, на балконах питля рядками обсіли діти, дівчата, чоловіки й дивились на те вештання на острівці, на човни, котрі линули по воді; дивились і очей не зводили, неначе греблю і питель хтось обсадив рядками кам'яних бабів, мов могили на степах херсонських.

Сонце світило гарячим майським світом і обсипало промінням ту картину, незвичайну для селян, ворушливу й живу. Ставок повеселішав. На березі й на воді — скрізь вештання, ворушіння. Човни, повні зеленого гілля з верхом, сновигали по воді то до острівця, то до берегів, то до греблі. Сила гусей та качок никала по ставку кругом острівця; мабуть, гуси й качки думали, чи не лагодяться часом люде мити в підситках пшеницю та жито на березі коло питля.

15 мая аж перед заходом сонця писар привіз з Білої Церкви звістку, що в Москві одбулась коронація. Вдарили в усі дзвони; чоловіки збігалися до церкви на молебінь, але розпочинать святкування вже було пізно. Празник одклали на другий день.

В одинадцятій годині задзвонили в усі дзвони. Громада просила одправить молебінь — один у церкві, а другий коло волосної управи надворі. Незабаром на вулиці коло питля з'явилась процесія. Чоловіки несли портрет царя, зверху прикритий і обтінений флагами. За ними слідком рушила сила дітей трохи не з усього кутка. Процесія виступила на широку та довгу греблю й розтяглася од краю греблі до краю. Рядки кам'яних баб неначе ожили, підвелися, знов посідали і неначе знов скам'яніли й знов захололи. Процесія пристала до церкви, увійшла в браму цвинтаря й ждала кінця молебеня в церкві. З церкви згодом вийшло духовенство, винесли корогви й хрести, висипалися люде. І знов процесія, вже вдвоє довша, попростувала через греблю до волосної

управи, неначе полилася жива річка з людей через довгу греблю, одкидаючись в тихій воді з рядками гіллястих зелених верб.

Після молебеня позастеляли столи. Уся громада стояла в дворі кругом столів і не розходилась. Кожному чоловікові бажалось сісти за ті столи на бенкет за громадський кошт. На столах понаставляли силу пляшок з горілкою та пивом, поклали цілі купи накраяних скибок хліба та паляниць. Громада аж облизувалась, дивлячись на пляшки то білі, то червонуваті, на котрих вигравало сонце й неначе лоскотало усіх. Чоловіки мовчали. В дворі стало тихо.

Коли тут писар вийшов з управи з листком паперу в руках. Коло його став волосний старшина Новохацький, перший багатир на селі, здоровий, високий та поставний чоловік, гарний з лиця, рум'яний та вусатий. Писар почав викликати з гурту чоловіків, котрих він та старшина сподобили посадовити за столи. Викликали все багатирів та сільських дуків-жмикрутів. Вже викликали п'ять десятків, а далі писар згорнув листок та й сховав у кишеню. Батюшка сів за стіл; сіли поруч з ним писар, та голова, та два писарчуки й сільські старости. Посідали й багатирі-дуки. Громада оступилась од столів і рушила за двір. Піднявся гомін, спочатку тихий, неначе загули в улику роздратовані бджоли; потім гомін все голоснішав та дужчав. Вихопились і крики, а потім почулась лайка. Дехто з людей розходився, але декотрі невгамовані стояли за двором і нарікали на старшину. Починався скандал. Писар вийшов за двір і звелів розійтись. Хтось кинув на його лайкою, неначе камінцем, і полетіла на писаря, неначе грудка грязі... Хтось налаяв його прямо в вічі. Але люде мусили розійтись, тільки понюхавши смачних потрав з столу дуків та багатирів.

З управи молодиці виносили страву й ставили на столи. Голова Новохацький випив чарку, почастував батюшку й решту духовенства, двох сільських старост та писаря й пустив чарку кругом стола. Чарка побігла навкруги стола, неначе коняка поносила.

Довго тягся розкішний бенкет, а після обіду ще довго пили то горілку, то пиво, неначе наважились випити усю горілку, куплену на громадський кошт. Сонце шкварило немилосердно. Люде сиділи без брилів; в їх лоби та щоки аж лисніли од поту. За двором товпились баби, діти, молодиці й заглядали в двір через тин. Коли це несподівано волосний староста, писар та писарчуки підступили до батюшки, вхопили стільця вкупі з батюшкою й підняли вгору. Батюшка в одну мить опинився над головами та столами, неначе насторочився летіти в небеса. Тричі піднімали його дужі руки і тричі спускали наниз, неначе батюшка тричі знімався з місця і ніяк не міг полетіти на небо. Лю* де на вулиці осміхались. Молодиці одвертались, затулившись рукавами, й сміялись в рукави.

Батюшка витяг з кишені три карбованці й поклав на стіл на могорич. Такий сільський звичай, щоб платить за цю велику честь. Незабаром і волосний голова неначе підскочив над столами й ніби насторочився пурхнути в синє .небо. Над столами з'явились його широкі плечі, блиснуло на сонці широке й високе чоло, блиснули ясні карі очі, майнули довгі вуса. Здавалось, ніби давній козацький полковник красунь Сомко з'явився своєю пишною особою над столами. Голова витяг з гаманця карбованця й поклав на стіл. Згодом підскочив сухорлявий жовтий та смуглявий писар, махнув тричі в повітрі своїм довгим, як ключка, носом, показав громаді свої чорні патли й спустився наниз, неначе чорногуз у гніздо. Потім підскакували вгору інші, неначе в викрутасах козачка. Почали піднімать одного важкого багатиря. Цей був завальний, важкий, наче чумацька паровиця. Од такої великої честі він одмахував-ся, неначе од мух, а далі почав брикатись. Чобіт зачепився за стіл і трохи не перекинув стола. Усі вони давали по карбованцю на складку на могорич. Духовенство пішло додому, а начальство й багатирі ще довго сиділи за столами та все пили, доки сонце стало на вечірньому прузі. Писар запросив декотрих багатирів вкупі з головою, старостами та писарчуками на вечір, на бенкет на острівці.

Сонце сіло за вербами. Ставок укрився тінню. Надворі було тепло, як на печі. Рибка скидалась по всьому ставку, неначе й вона хотіла

подивиться на той нечуваний на селі бенкет на острівці. Заворушились човни на ставку: публіка збиралась на бенкет. Поперед усіх переплив на човні сухорлявий писар з своєю жінкою-красунею, білою, чорнобривою та чорноокою. За ним слідком попливли під-писарі й перевезли на острів повний човен провізії та пляшок з горілкою й пивом. За ними од другого берега в човні прибув молодий дяк з дячихою, а за дяком поплив по ставку сухий та довгий, як чаплія, фершал з здоровою довгою рудою бородою. Він неначе перевозив на човні свою бороду. Проти його сиділа його жінка з дрібної хо-дачкової шляхти, кирпата, та мизата, та негарна, з куцим, неначе одрубаним лицем. Вже смерком човни перевезли на острів півчу й чотирьох жидків-музик. Голова й сільські старости та найбагатші дуки-багатирі вже проспались після випивачки й, позіхаючи, попливли на острів.

На острівці заворушились люде, малі півчуки.

Човен з головою причвалав до острівця,— і півча заспівала національний гімн. Музики приграваали. Острівець неначе заворушився, мов живий. Писарчуки позасвічували лампи на столах, посвітили свічки в паперових ліхтарях, що висіли на гілках тополь та сосонок кругом столів. Самовари кипіли, аж парували. Вихрестка-писарша давала усьому лад.

Вже зорі замиготіли в тихому ставку, неначе навкруги обсипали острівець золотим насінням. Діти й молодиці товпились на греблі, на ґанку питля та все ждали, коли будуть пускати фейерверки. Хор усе співав національний гімн, доки гості пили чай та вечеряли. Але, випивши з відро горілки, гості загадали півчим співать веселих пісень. Дяк закомандував, і півчі заспівали дрібно та весело: "Ой за гаєм-гаєм, гаєм зелененьким". Писарчук пустив ракету. Ракета свиснула. Ставок і верби кругом ставка, острівець і мурований питель облило червоним сяєвом. Публіка на греблі тільки роти пороззявляла од такого дива. Знов свиснула ракета. Музики заграли козачка. Писарі й писар-ші, фершал, дяк і їх жінки пішли у танець.

— Чи ти ба! Як крутяться, як чорти в пеклі! Та всі такі червоні, неначе з їх шкуру облупили,— гомоніли люде на греблі

— А писар! Як дриґає ніжками! Неначе цап! Чи ти ба! — сміялись на березі чоловіки.

— А писарша замітає хвостом острів, неначе віником,— обізвалась одна цікава молодиця,— ож диви-бо, кумо! Як крутить головою! Неначе коняка в спасівку.

— Ану чи й голова піде видрибасом,— сказав один чоловік, — оце вони пропивають та протанцьовують громадські гроші, а громаді досталася дуля.

— Вони проп'ють гроші, а ми подивимось, та тільки тим і здобріємо, — сказав один дядько.

Довго ще співала півча та грали музики. Старшина та багатирі пили та жартували. Писарі танцювали. Вже й півчі похрипли, вже й надворі стало розвиднюватись. Свічки в ліхтарях догоріли й потухли. На сході небо зачервоніло, мов нова червона запаска на багатирці. Соловейки співали, аж верби луною розлягались. Ніч була душна, гаряча; ранок був теплий. Вже зовсім розвиднілось, як п'яні гості почали сідати на човни. На один човен сіли п'яний фершал з жінкою, молодий писарчук та дячиха.

В човні було чимало води. Дячиха поставила серед човна стілець і сіла на стільці, підобгавши поділ нової сукні та спідничку. Музики заграли польки. Човен вже одплив далеченько од острівця. Весела полька роздратувала фер-шала. Він підвівся, неначе його хто штрикнув шпичкою, та давай танцювати на човні. Човен заколивався. Фершал-ка почала кричать: вона боялась, щоб не перекинувся човен, бо не вміла плавати. Фершал ненавидів свою жінку, любив свою сусідку молодицю, що жила в противній хаті через сіни. Чи не спало йому на думку втопити

свою миза-ту кирпу? Кирпа верещала на ввесь ставок, а фершал підскакував на човні та дриґав ногами. Човен перехня-бився й одразу перекинувсь. Усі крикнули, як в один голос, і пірнули в воду. Дячиха вміла добре плавати й швидко вилізла на греблю.

Фершалка стала потопать і кричала несамовито. Молодий писарчук налапав її в воді, вхопив на плечі й поплив до берега. Фершал для шику таки довгенько зумисне плавав, ще й наввимашки, і довго ляпав руками по воді. А старшина та півчі реготались на острівці, а музики приграваали дрібного козачка.

— Ото гарно! Під музики й потопати гарно, а купатись в ставку то ще й краще! — гукав голова з острівця на греблю.

Вже сонце сходило з-за лісу, вже люде виганяли худорбу до череди, як острівець спорожнів і човни перевезли на берег і музик, і півчу, і п'яного голову, і п'яних багатирів. Жаби квакали, як скажені, соловейки щебетали в вербах, стрічаючи ясне майське сонце. По греблі вилися мокрі смуги, неначе мокрі стежки на всі боки.

Фершалова сусіда, полюбовниця, встала пізно, глянула у вікно і з дива очі витріщила: на тину на сонці висіла фершалка, розчепіривши руки на кілках, а поруч з нею теліпались ніби цапині фершалові ноги, обтінені фершало-вим брилем, почепленим на кілку. Дячиха прибігла додому, скинула сукню й сорочку, викрутила й повісила в повітці сушити, щоб сусіди не бачили. Вона трохи не плакала, бо на сукні бузкового кольору десь узялись чудернацькі взорці з мулу, та гною, та баговиння. То була в неї найкраща празникова нова сукня. Дячиха була не з тих старих дячих, що самі воду носили й на річку ходили плаття прати. Вона обставила свою світлицю канапою, стільцями та столиком, в кутку над образами почепила дві ки-сейні завіси од стелі аж до долу й пообшпилювала їх рожами, букетиками та пучечками перкалевих дешевих троянд. Все було вона нарікає, що її чоловік не господарює, а тільки на скрипочку грає та ноти пише, а вона сама всьому дає ряд і в

хаті, і надвбрі. А тим часом вона найняла собі наймичку, а сама все сиділа у ґанку та язиком клепала.

Проспавши трохи не цілий день, голова, старости та писарі знов увечері зібрались на острівці допивати недопитки та пропивать ті гроші, що склали за честь та пошанування на громадському обіді. Знов завештались човни на ставку, знов заманячіла в човні фершалова борода. Дяк привів півчу. Прибули й музики. Дячиха прилинула на човні вже не в бузковій, а в перистій сукні. Фершалка, знать, не дуже була полохлива, бо знов вискочила з човна на острівець. Багатирі не забулись, що писар запросив їх допивати могорич. Знов заспівали півчі веселих пісень, заграли музики. їли вже трохи, але пили багацько, тільки в усіх не ставало тієї сили, що була вчора. Малі півчі просились додому, як тільки сонце почало сідати, бо їм хотілось спать. Дяк посадив їх у човен і хотів перевезти на греблю.

— Не пущу! — криконув голова Новохацький.—Як же таки гуляти без півчої? Це не по-божому! Та верніть-ся-бо! — гукав він з берега до дяка.

А човен з півчою не вертався. Голова скочив у душогубку й погнався за півчими, щоб перепинить їх човен і вернути до острівця. Він круто повернув човника перед самим дяком. Легкий човник — круть! — і Новохацький полетів сторч у воду. Суконний жупан закотився,— і перед півчими майнули дві нозі в чоботях, котрі стирчали над водою. Голова дриґав ногами, неначе гуска, котра достає головою на дні жабуриння.

На острівці зареготались, неначе заіржали. Півчі сміялись і тікали мерщій човном до греблі. Голова вирнув і поплив до берега та й сховався в лозах. Там він поскидав з себе мокру одежу, повикручував, знов одягся й вернувся човном на острівець.

— От і я скупався! Тепер не буду сміятись з вас! — казав голова і стукнув чарку горілки, а потім випив два стакани чаю.

Голова сох, аж парував коло самовара, неначе казан з окропом. Швидко на йому протряхла одежа в гарячому повітрі. Горілка гнала з його пару, неначе полум'я. До другої години ночі ще вони всі пили, аж поки не потомились.

Писареві не обійшовся дурно цей бенкет. Другого дня ввечері його обступили чоловіки коло управи й причепились до його.

— Навіщо ви з старшиною пропиваєте наші громадські гроші? Чом не покликали усіх хазяїнів? — репетував один палкий дядько.— Ви злодії, хабарники!

І, слово по слову,— лайка заклекотіла. Дядько дав кулаком по спині писареві. Писар дав йому здачі кулаком по потилиці. Почалася бійка. Писарчуки вискочили з управи оборонять свого принципала, а тим часом писар плигнув через тин, неначе цап, і сховався в городі та й пересидів там лиху годину, доки розійшлась розлютована біднота.